

Κεφάλαιο 5

5.1. Το γλωσσικό ζήτημα

Από τον 1 μ.χ. αιώνα κιόλας υπήρχε η τάση για απτικισμό: Επιστροφή στην γλώσσα των ένδοξων χρόνων για να κάνουν οι Έλληνες πάλι σπουδαία κλασσικά έργα. Η τάση αυτή βρήκε τη συνέχεια στο Βυζάντιο όπου επεκράτησε στους μορφωμένους ο αρχαϊσμός και η περιφρόνηση προς τη γλώσσα της προφορικής ομιλίας.

Απ' το λαό όμως εκείνον τον καιρό άκουγες μόνο τη λαϊκή γλώσσα.

Οι συγγραφείς έγραφαν στην αρχαία γλώσσα, όσοι δεν την ήξεραν καλά έγραφαν μια μικτή γλώσσα από αρχαίες λέξεις και εκφράσεις της σύγχρονης λαϊκής γλώσσας.

Γλωσσικό ζήτημα όμως δεν υπήρχε στο Βυζάντιο

Το 18^ο αιώνα αρχίζει η διαφωνία ανάμεσα στους Έλληνες λόγιους για τη γλώσσα που πρέπει να γράφουν τα έργα τους. Πολλοί συνδυάζουν το γράψιμο στη δημοτική με την πρόθεση να μορφώσουν το λαό στη γλώσσα του και να κερδίσει την ελευθερία του από τους Τούρκους αλλά κι' απ' τα δεσμά της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Για την περίοδο αυτή μπορούμε να πούμε ότι στη γλώσσα του λαού γράφουν όσοι θέλουν τον ελληνικό λαό ελεύθερο όχι μόνο από ξένους αλλά κι από ντόπιους αφέντες, ενώ στην καθαρεύουσα γράφουν εκείνοι που πιστεύουν ότι με την αρχαία γλώσσα θα δημιουργήσουν πάλι μια ένδοξη Ελλάδα κι εκείνοι που θέλουν τον πολύ λαό αγράμματο για να μπορούν να τον εξουσιάζουν πιο εύκολα. Το 1917 έγινε στην Ελλάδα μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που όριζε τη δημοτική γλώσσα ως γλώσσα διδασκαλίας στα σχολεία. Το 1920 η μεταρρύθμιση σταμάτησε γιατί άλλαξε η πολιτική κατάσταση.

Το 1964-65 έγινε μια νέα προσπάθεια γλωσσικής μεταρρύθμισης που τη διέκοψε η στρατιωτική δικτατορία (1967-1974). Η πολιτική αλλαγή μετά την πτώση της δικτατορίας είχε σαν αποτέλεσμα και μια γλωσσική αλλαγή κι έτσι από το 1976 η δημοτική είναι επίσημη γλώσσα του κράτους. Παρ' όλα αυτά όμως βρίσκουμε και σπουδαία λογοτεχνικά έργα που τα έχουν γράψει στην καθαρεύουσα.

Από το 1982 εφαρμόζεται το μονοτονικό σύστημα. Η δασεία, η φιλή και η περισπωμένη δεν υπάρχουν πια.

5.2. Η πάπισσα Ιωάννα

... Ὁ μέγας Κάρολος, ἀφοῦ περιέδρομε τὴν Εὐρώπην θερίζων δάφνας καὶ κεφαλὰς διὰ τῆς μακρᾶς του σπάθης, ἀφοῦ ἐπνιξεν, ἐτύφλωσεν ἢ ἐστρέβλωσε τὰ τρία τέταρτα τῶν Σαξόνων, ἀποκτῆσας οὕτως τὴν ὑποταγὴν καὶ τὸ σέβας τῶν ἐπιζώντων, ἀνεπαύετο τέλος ἐπὶ τῶν τροπαίων του εἰς Ἀλκυΐσγρανον, πόλιν περιφημον διὰ τὰ ἅγια λείψανα καὶ τὰς βελόνας.

Τα πάντα ἐβάδιζον κατ' εὐχὴν ἐν τῇ ἀπεράντῳ αὐτοκρατορίᾳ ὁ σαφὲς Ἀλκουῖνος ἔλουεν εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος τοὺς ρυπαροὺς του Καρόλου ὑπηκόους, ἔκοπτε τὰ κόνικινά των γένεια καὶ τὰ μακρὰ ὀνύχια καὶ ἀνοίγων αὐτοῖς τῆς ἀνεξαντλήτου σοφίας του τὸν θησαυρὸν ἔτριβε τοῦ ἐνός τα χεῖλη διὰ τοῦ μέλιτος τοῦ ἱεροῦ λόγου, ἔτρεφεν ἄλλον μὲ τῆς γραμματικῆς τὰς ρίζας καὶ τρίτον ἐδίδασκεν ὅτι τῶν χηνῶν τὰ πτερά, διὰ τῶν ὁποίων καθίστα ταχύτερα τὰ βέλη, ἦσαν καὶ πρὸς γραφὴν ἐπιτήδεια.

Ὁ δ' εὐτυχὴς αὐτοκράτωρ διήνηυεν ἀφρόντιδας ἡμέρας, μετρᾷ τὰ ὠὰ τῶν ὀρνίθων του, τακτοποιῶν τὰ ἄρολόγια καὶ τα κράτη του, παίζων μετὰ τῶν θυγατέρων του καὶ τοῦ ἐλέφαντος, ὃν ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ καλίφου Ἀρούν, καταδικάζων εἰς μικρὸν πρόστιμον τοὺς φονεῖς καὶ ληστὰς καὶ ἀπαγχονίζων εἰς τὰ δένδρα τοῦ κήπου του ὅσοι τῶν ὑπηκόων ἔτραγον κρέας τὴν Παρασκευὴν ἢ ἔπτυον μετὰ τὴν μετάληψιν. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ εὐσεβὴς Κάρολος, ὅστις, καίτοι μὴ ἐξεύρων νά γράφῃ, ἐγνώριζεν ὅμως τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, ἐπανέλεγε κατ' ἐνάστην: Haec mihi Deus otia fecit, οἱ Σάξωνες ἀνήγειρον πάλιν τὴν θρασεῖαν καὶ ἀιτένιστον κεφαλὴν των καὶ βυθίζοντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ αἷμα οὐχὶ ταυρείων, ἀλλ' ἀνδρῶν πίνων θυμάτων, ὤμνουσιν εἰς τὸν Τουῖτονα, τὸν Ἰρμινσοῦλ καὶ Ἀρμίνιον ἢ ν' ἀποσεύσωσι τὸν καρόλειον ζυγὸν ἢ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν νά φυράσωσι τοῦ Ἄλως καὶ Βισούργιδος τὰς ὄχθας.

...Als Karl der Große auf seinen Kriegszügen Europa, mit seinem langen Schwert Lorbeeren und Köpfe erntend, heimsuchte, als er drei Viertel der Sachsen ertränkt, geblendet oder zu Tode gemartert und so die Unterwerfung und Verehrung der Überlebenden gewonnen hatte, ruhte er sich schließlich auf seinen Lorbeeren in Aachen, einer durch Überreste von Heiligen und durch ihre Nadeln berühmten Stadt, aus. Alles ging in dem ungeheuren Reich nach Wunsch; der weise Alkuin wusch die schmutzigen Untertanen Karls mit Taufwasser, schnitt ihnen die roten Bärte und die Nägel der kleinen Finger ab, und indem er ihnen den unerschöpflichen Schatz seines Wissens erschloß, bestrich er die Lippen des einen mit dem Honig des Heiligen Wortes, nährte einen anderen mit den Wurzeln der Grammatik und lehrte einen dritten, daß die Gänsefedern, mit denen er seine Pfeile schneller machte, auch zum Schreiben zu brauchen seien.

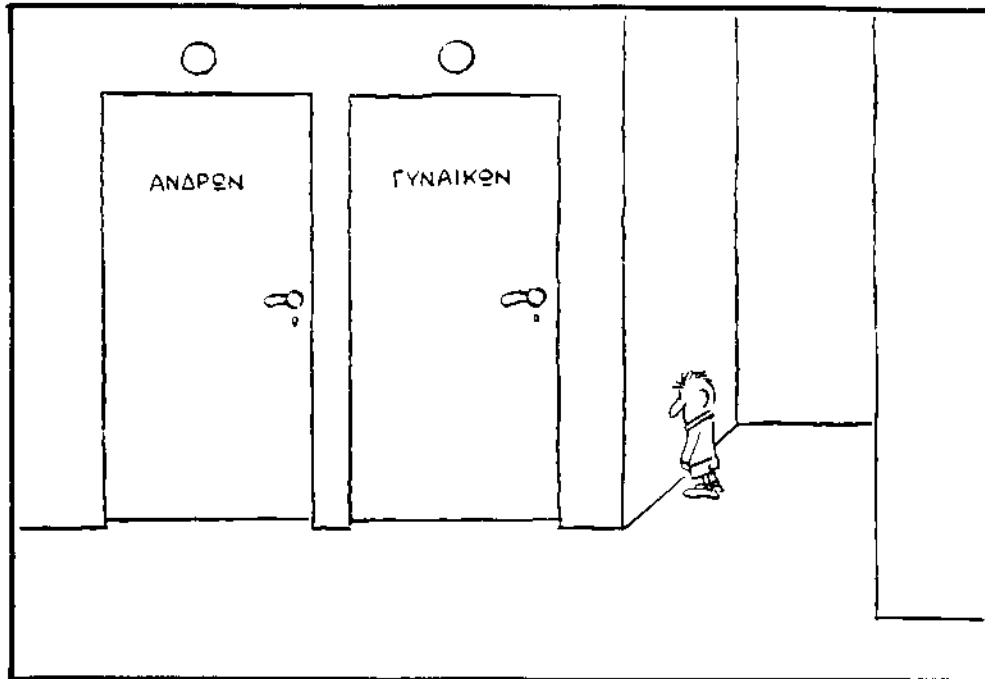
Der glückliche Kaiser brachte seine Tage ohne Kummer zu, zählte die Eier seiner Hühner, brachte seine Uhren und seine Reiche in Ordnung, spielte mit seinen Töchtern und dem Elefanten, den er von dem Kalifen Harun zum Geschenk erhalten, verurteilte die Mörder und Räuber zu geringer Strafe und hängte diejenigen von seinen Untertanen an den Bäumen seines Gartens auf, welche am Freitag Fleisch gegessen oder nach dem heiligen Abendmahl ausgespuckt hatten.

Aber während der fromme Karl, der, obwohl er nicht schreiben konnte, dennoch das klassische Altertum kannte, jeden Tag die Worte wiederholte: haec mihi Deus otia fecit, erhoben die Sachsen wiederum ihr freches ungekämmtes Haupt, und indem sie die Hände in das Blut nicht von Stier-, sondern Menschenopfern tauchten, schworen sie bei Teut, Irmin und Armin, entweder das Joch Karls abzuschütteln oder die Ufer der Elbe und Weser mit ihrem Blut zu röten.

E. Roidis: Die Pāpstin Johanna. Mindelheim 1985, S. 26-30

E. Ροῖδης: Η πάπισσα Ιωάννα. Αθήνα (1866), σ. 67-70

- Ποιες λέξεις του παραπάνω κειμένου έχουν καταλήξεις που δεν υπάρχουν στη δημοτική;
- Ποιους συνδέσμους και ποιες προθέσεις δεν τις συναντούμε τώρα στη δημοτική;

5.3. Η παθητική φωνή των ρημάτων της δεύτερης (B') συζυγίας

Στην παθητική φωνή των ρημάτων της δεύτερης συζυγίας έχουμε έναν τύπο για τα ρήματα σε **-άω/-άς** κι έναν άλλο για τα ρήματα σε **-ώ/-είς**. Οι δύο κατηγορίες παίρνουν τις ίδιες καταληκτικές¹ συλλαβές: **-μαι, -σαι, -ται, -μαστε, -στε, -νται**.

Διαφορά υπάρχει στα φωνήεντα² που είναι μπροστά απ' τις καταλήξεις: στα ρήματα σε **-άω/-άς** έχουμε: **-ιέ-, -ιό-, -ιού-**, στα ρήματα σε **-ώ/-είς** έχουμε: **-ού-, -εί-**.

αγαπάω	θεωρώ
αγαπιέμαι	θεωρούμαι
αγαπιέσαι	θεωρείσαι
αγαπιέται	θεωρείται
αγαπιόμαστε	θεωρούμαστε
αγαπιέστε	θεωρείστε
αγαπιούνται	θεωρούνται

1 καταληκτικός, -ή, -ό - endend, End-
2 το φωνήεν - der Vokal

Να κλίνετε τα ρήματα.

ρωτιέμαι

δημιουργούμαι

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Προσέξτε: - Υπάρχουν ρήματα που κλίνονται και με τους δυο τρόπους.
- Μερικά ρήματα της δεύτερης συζυγίας δεν έχουν παθητική φωνή: διψάω, ζω, μπορώ, ξεκινάω, πεινάω, προσπαθάω, πολι-
τικολογώ, χωράω...

Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο στην παθητική φωνή.

1. Τα χρέη δεν _____ (ξεχνάω) αλλά πληρώνονται με τακτική επιταγή.
2. Τα προβλήματα από τις ζημιές, που _____ (δημιουργώ) κάθε χρόνο από το σκληρό χειμώνα, _____ (υποτιμάω) από τις υπηρεσίες.
3. Η αστυνομία _____ (ειδοποιώ) απολύτως πρώτη για το γεγονός.
4. Η πόλη _____ (πυροβολώ) με κανόνια, που _____ (κουβαλάω) πάνω σε αυτοκίνητα.
5. Μ' αυτά τα μέσα η τραγωδία δεν _____ (σταματάω).
6. _____ (πουλάω) αρχοντική βίλλα σε ιδανικό περιβάλλον, μόνο που δεν πληρώνεται εύκολα.
7. Τα σταφύλια _____ (πατάω) ακόμα και σήμερα με τα πόδια.
8. Το συμβούλιο _____ (αποτελώ) από εργοδότες και εργαζόμενους.
9. Η δήλωση _____ (συζητάω) από όλους τους κύκλους.
10. Μετά από κάθε σεισμό _____ (παρατηρώ) να μαζεύουν όλοι τρόφιμα, φάρμακα και ρούχα.

Μεταφράστε .

ich werde begrüßt

du wirst geliebt

sie wird hinausgeworfen

wir machen uns Sorgen

es läßt sich kauen

du wirst gebeten

ihr werdet geschlagen

sie werden entschuldigt

es wird geboren

du wirst gefragt

er wird bekämpft

sie werden verlacht

es wird getragen (Kleid)

sie informiert sich

es wird betreten

es wird beschlossen

du wirst bestraft

sie werden unterschätzt

es wird bemerkt

ihr beschäftigt euch

Σχηματίστε προτάσεις.

Το κέρδος	(χρησιμοποιώ) άλλοτε. (δημιουργώ) εύκολα. (επαινώ) στους εμπορικούς κύκλους.
Η ερώτηση	πάλι (ξεχνάω). (συζητάω) απ' τους μορφωμένους. (διαιρώ) σε δύο μέρη.
Τα παιδιά	δεν (ξυπνάω) με το ξυπνητήρι. (συγχωρώ) από τη δασκάλα. δεν (τιμωράω) ούτε (χτυπάω).
Οι σύζυγοι	(παραιτούμαι) από πολλά δικαιώματα. (ειδοποιώ) τελευταίοι. (στεναχωρώ) με το τίποτα.
Ο Μανώλης	(γελάω) παντού. (πετάω) στο δρόμο. (υποτιμάω) από την γυναίκα του.
Η Μαρίνα και η Νούλα	(θεωρώ) ανόητες. δεν (πληροφορώ) για τίποτα. δε (χαιρετώ) από κανέναν.

5.4. Η σταυροφορία του Ψυχάρη για τη γλώσσα

Ο Γιάννης Ψυχάρης (1854–1929) γεννήθηκε στην Οδησό, πέρασε τα παιδικά του χρόνια στην Κωνσταντινούπολη και ολόκληρη σχεδόν την υπόλοιπη ζωή του στο Παρίσι, όπου σταδιοδρόμησε σαν πανεπιστημιακός καθηγητής και συγγραφέας μυθιστορημάτων στα γαλλικά. Γι' αυτόν η υπόθεση της δημοτικής προσλαμβάνει διαστάσεις εθνικές, με την έννοια ότι διεξάγει αγώνα για να απελευθερώσει τους συμπατριώτες του από τα δεσμά της καθαρεύουσας και από τις υποθήκες του σχολαστικισμού.

Αφού είχε γράψει κάποια έργα ιστορικής γλωσσολογίας, στα 1888 – μια ακόμη αποφασιστική χρονολογία – δημοσιεύει "Το ταξίδι μου", εξιστόρηση

ενός ταξιδιού που είχε κάνει τον προηγούμενο χρόνο στην Πόλη και στην Ελλάδα, γραμμένο ολόκληρο στη δημοτική . . . . .

Η δημοτική γλώσσα χρησιμοποιείται εντελώς επιδεικτικά και ρυθμίζεται σύμφωνα με τους ιδιαίτερους μορφολογικούς κανόνες τους οποίους ο ίδιος είχε μελετήσει σαν γλωσσολόγος. Από εκείνη κιόλας τη στιγμή ο Ψυχάρης αποκαλύπτει την πραγματική θεωρητική του φύση, που τη διατήρησε αδιάπτωτη σε όλη του τη ζωή: χρησιμοποιώντας τους φωνολογικούς νόμους της δημοτικής, θέλησε να υποτάξει σ' αυτούς κάθε ιδιομορφία, καταλήγοντας σε κάποτε απαράδεκτους βιασμούς. Αλλά η ορμή του πεζού του λόγου, πότε λυρικού (και αυτές είναι οι ευτυχέστερες στιγμές του), πότε σαρκαστικού, άφηνε να κυλήσουν ευχάριστα ακόμη και οι γραμματικές του παρατηρήσεις. . . . .

Mario Vitti: Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Εκδόσεις Οδυσσέας 1978 και Mario Vitti (1971 Torino), σ. 257/258.

Να μεταφράσετε γραπτά το προηγούμενο κείμενο και να συγκρίνετε τη μετάφραση μ' αυτή που βρίσκεται στο παράρτημα 3.

5.5. Ξένη γλώσσα

(Το ακόλουθο κείμενο δεν το αλλάξαμε εκτός από την αλλαγή στο μονοτονικό σύστημα και ορθογραφικές αλλαγές ανάλογα με τους καινούργιους κανόνες της δημοτικής γλώσσας.)

Τα σπίτια στην Αθήνα είναι ωραία. Με πολύ γούστο τα κάνουνε και δεν ήταν εύκολο πράμα κοντά στην Ακρόπολη, να φτιάξουνε παλάτια και να χτίσουνε πόλη που να φαντάζει, που νάχει τόση χάρη. Οι πέτρες είναι πέτρες σωστές, κι όχι μουκαβάς. Το μάρμαρο αληθινό. Το κακό είναι όμως που το σπίτι το λένε "οικία" και "οίκος" μ' αυτό τελειώνει η αλήθεια κι' αρχίζει - ... πώς να το γυρίσουμε; ας πούμε κ' ένα δυσάρεστο ... - αρχίζει η ψευτιά.

Να μη θυμώσεις, αναγνώστη, και θα με καταλάβεις· μάλιστα θα δεις πως άλλη λέξη δεν έχει. Μιλούμε για το καλό κι όχι για να βρίσουμε. Αν τύχει πάλι και θυμώσει ο αναγνώστης μου, ας το ρίξει στους δασκάλους· γιατί κοιτάξτε τι τρέχει. Όταν ο Ρωμιός είναι μονάχος του και μιλά για λόγου του, μέσα στο νου του λέει "σπίτι". Άμα ανοίξει το στόμα μπροστά σε κανέναν ξένο ή και σ' ένα δικό του, θυμάται πως πρέπει να το πει αλλιώς· το μεταφράζει στη στιγμή και σου το βγάζει "οικία". Ο άλλος Ρωμιός που τον ακούει, σπίτι και ξέρει και κείνος - να μην πει πως δεν ξέρει έτσι, γιατί τότε εμείς του λέμε πως δεν ξέρει τη γλώσσα του. Ωστόσο, τι κάνει; Όταν ακούσει οικία, γρήγορα γρήγορα μέσα του λέει: "Για σπίτι μιλά". Το μεταφράζει την ίδια ώρα κι έτσι τρέχουνε τα λόγια. Κι για κάθε λέξη, για το ψωμί, το τυρί, το κρασί, για το νερό, τη φωτιά, για τα μάτια, τα δόντια, τα φρύδια, τα πόδια, τα χέρια, τα μπράτσα, τα παιδιά, τ' αγόρια και τα κορίτσια, γίνεται η ίδια

τα χέρια, τα μπράτσα, τα παιδιά, τ' αγόρια και τα κορίτσια, γίνεται η ίδια εργασία μέσα στο νου του· μεταφράζει. Άλλα έχει μέσα του ο Ρωμιός κι άλλα λέει. Δεν είναι μονάχα στο στόμα που λέει μάθημα· και τ' αυτιά δεν κάνουνε άλλη δουλειά στην Αθήνα και σ' όλη την Ανατολή παρά να μεταφράζουνε. Τώρα μπορεί να με ρωτήσεις σε τι χρησιμεύουνε όλα αυτά τα μεταφράσματα και τι βγαίνει από την κωμωδία;

Griechenland. Dieses Land im Südosten Europas wirst du wohl zuerst aus den Sagen der alten Griechen kennenlernen. Wir sprechen den Namen Griechenland mit großer Achtung aus, weil dort schon vor 2000 bis 3000 Jahren sehr kluge Menschen wohnten, die schöne Bauten und andere Kunstwerke schufen. In einer Stadt im alten Griechenland, in Olympia, wurden jene Wettkämpfe abgehalten, die wir heute wieder alle vier Jahre als „Olympische Spiele“ begehen.

Ανόητος που δεν το βλέπεις! Δεν το κατάλαβες ακόμη; Με τη μετάφραση πρώτα θα δείξουμε στους ξένους πως η γλώσσα μας δεν άλλαξε συλλαβή και πως έμεινε αιώνες η ίδια. Ο Περικλής, όταν έφευγε από την Ασπασία, βέβαια θα της έλεγε: "φιλιτάτη, υπάγω εις την οικίαν". - Έτσι το λέμε και μεις σήμερα -.

Δεύτερο, λέγοντας "οικία" αντί "σπίτι" υψωνόμαστε κομμάτι· φαντάζει ο ένας μπροστά στον άλλο· ο Ρωμιός καμαρώνει το Ρωμιό. Βλέπει αμέσως ο ένας πως έμαθε ο άλλος δυο τρία ελληνικά και για να μη μείνει πίσω και κείνος, κάνει πως τον καταλαβαίνει.

Δεν το είπαμε και πριν πως μονάχα οι αρχαίες λέξεις έχουν την ευγένεια της ψυχής μας. Όλη μας η ευγένεια είναι στα λεξικά. Ίσως δεν έχουμε κι άλλη να δείξουμε· συμφέρει λοιπόν να λέμε "οικία" και όχι "σπίτι". Είναι κ' ένα τρίτο. Όσο κι αν πολεμήσανε οι δάσκαλοι, όσο κι αν αναποδογυρίσανε το καθετί δεν το κατορθώσανε να βγάλουνε από τη γλώσσα μας μερικούς τύπους δημοτικούς δε διώξανε ακόμη το καημένο το σακατεμένο το "θα" δεν ξερριζώσανε το βάρβαρο "να". Δεν ξολοθρέψανε όλους τους ξενισμούς· κάθε φορά που λέμε "Μάρτης, Μάης" και τους άλλους μήνες, ακόμη και σήμερα μιλούμε λατινικά, γιατί ο Μάρτης, Μάης κι οι άλλοι μήνες, ελληνικές λέξεις δεν είναι· λατινικά μιλούμε, άμα πούμε τον "Κωνσταντίνο" κι άλλα τέτοια. Τι να κάνουμε; Να μη λέμε "Μάρτης, Μάης και Κωνσταντίνος"; Να μη γράφουμε "θα" ή το "να"; Το συλλογιούνται κ' οι δάσκαλοι. Τουλάχιστο το διορθώνουνε. Βάζοντας στην ίδια φράση το "θα" ή το "να" μαζί με το "σπίτι", έχεις δυο βάρβαρους τύπους αντί έναν· όταν όμως πεις ένα "θα" και πιο κάτω χώσεις έναν "οίκον", τότε μοιάζει σα να μην άλλαξε η γλώσσα. Πες "θα υπάγω εις το σπίτι". Σύγκρινέ τα και τα δυο. Ποιο σου φαίνεται πιο ελληνικό; Ποιο λες από τα δυο να συνήθιζε ο Περικλής; Βέβαια το πρώτο. Κατάλαβες; Εκεί που το "θα" μπορεί να σε προδώσει, αν το βάλεις με ξένη λέξη, και να δείξει πως η γλώσσα σου άλλαξε, άμα κολήσεις το "θα" σε μια

λέξη αρχαία γίνεται αρχαίο και το "θα". Έτσι έσιαξες τις ανωμαλίες· έτσι ξελληνίζεις τους ξενισμούς. Φτάνει να κάνεις το Μάρτη Μάρτιο, τον Κωνσταντίνο Κωνσταντίνο· αμέσως πάστρεφες, ξέπλυνες τη γλώσσα. Τώρα βλέπεις πως με τη μετάφραση κάμποσα κατάφερες. Ας είναι πάλι καλά οι Ρωμαίοι! Χωρίς τους Ρωμαίους θα μέναμε στα κρύα του λουτρού. Δε θα ξέραμε τι μήνα έχουμε· τα χρόνια θα περνούσανε και δε θα το νιώθαμε· δε θα μπορούσανε οι δάσκαλοι να προοδέψουνε· πάντα θα κοπανίζανε τα ίδια. Με το μηνολόγι που μας έδωσε η Ρώμη, ξέρουμε τουλάχιστο τι μας γίνεται. Οι Ρωμαίοι μας μάθανε πολλά χρήσιμα πράματα· χάρη στους Ρωμαίους ανοίγουμε και σφαλνούμε πόρτες. Ας είναι καλά οι αρχαίοι, δε θα ξέραμε πώς να πούμε τον άνθρωπο. Χωρίς τους αρχαίους, η ίδια η Αθήνα όνομα δε θα είχε. Είναι πραγματικά κρίμα που αυτές οι δυο λέξεις "άνθρωπος" και "Αθήναι" ήταν ξένες στην αρχαία γλώσσα. Ελληνική ρίζα δεν έχουνε κι από κάπου θα τις κλέψανε οι πρόγονοί μας. Οι δασκάλοι αυτό δεν το ξετάζουνε· οι δάσκαλοι δεν ξετάζουνε πως η λέξη "πόρτα" βρέθηκε στη γλώσσα μας από του Ιουστινιανού τα χρόνια. Ακούνε τους Ιταλούς να λένε πόρτα· νομίζουνε αμέσως πως μας το μάθανε οι Ιταλοί. Γράμματα δεν ξέρουνε οι καημένοι· γι' αυτό βρίζουνε και κατατρέχουνε αυτή τη λέξη· το Μάρτη και το Μάη, τους αφήνουμε ήσυχους. Κι' όμως, όσο αρχαίος είναι ο Μάρτης, τόσο αρχαία είναι κ' η πόρτα, μάλιστα πιο αρχαία. Οι δασκάλοι δε λένε τίποτα ούτε για τη λέξη "άνθρωπος" ούτε για το όνομα "Αθήναι" κι ωστόσο θα σου πούνε πολύ σοβαρά πως ξένες λέξεις δε θέλουνε. Όρος· "ξένες λέξεις είναι όσες θαρρούνε ξένες οι δασκάλοι. Άμα δεν ξέρουνε οι δασκάλοι, ξένες λέξεις δεν υπάρχουνε".

Όπως κι αν το γυρίσουνε οι δασκάλοι, δε θ' αλλάξουνε την ιστορία· ό,τι έγινε, έγινε. Η γλώσσα μας άλλαξε, γιατί όλες οι γλώσσες αλλάζουνε. Αυτό η Ευρώπη το ξέρει, κι από μας δε θα πάρει μαθήματα. Ευγένεια δεν είναι, να λέει κανείς άλλα αντ' άλλα. Μα κι αν ήταν μεγαλύτερη ευγένεια να λέμε "οικία" αντ' "σπίτι", "άρτος" αντ' "ψωμί", πάντα θα ήταν ευγένεια ψεύτικη να το λέμε έτσι. Τι θα πει ψευτιά; Να σε κάνω να πιστέψεις ένα πράμα που δεν είναι. Τι κάνουμε όμως τώρα; Θέλουμε, ο κόσμος να πιστέψει πως η γλώσσα μας δεν άλλαξε· θέλουμε να το πιστέψουμε κ' οι ίδιοι· προσπαθούμε να δείξουμε ευγένειες που δεν έχουμε. Η αλήθεια μέσα σ' αυτά τι γίνεται; Χάνεται, κ' η ψευτιά βασιλεύει. Είναι έτσι ή δεν είναι; Όποιος θύμωσε

κατορθώσαμε με τα δασκάλικά μας και δε βλέπουμε πολύ πιο σοβαρά πράγματα. Με τη μετάφραση και με το σύστημά μας αυτό νάχουμε άλλη γλώσσα στο νου, άλλη στο στόμα, κι άλλη πάλι στο κοντύλι, στο κάτω κάτω τι δουλειά κάνουμε; Την ίδια δουλειά που μια γλώσσα που δεν την ξέρει κανείς φυσικά και που πρέπει να τη μάθει με το δάσκαλο, για να τη μιλήσει. Έτσι το παθαίνουμε και μες με τα κορακίστικα που μιλούμε. Και δεν ντρεπόμαστε. Μάλιστα προσμένουνε οι δασκάλοι να τους καμαρώσουν οι Ευρωπαίοι! Οι Ευρωπαίοι ωστόσο τι λένε; Λένε πως δεν ξέρουμε τη γλώσσα μας και πως μας τη χαλάσανε οι δασκάλοι. Το φραγκόπαιδο δεν έχει ανάγκη να του πούνε πώς πρέπει να λέει το "σπίτι" και το "ψωμί". Τ' ακούει και θα τα πει όπως τα λέει όλος ο κόσμος. Ξέρει τη γλώσσα του φυσικά. Εμείς θα τη μάθουμε πρώτα στο σχολείο, και στο μάθημα. Αυτό τολμούνε οι δασκάλοι και το λένε εθνική γλώσσα! Ένα μόνο ξεχνούνε οι δασκάλοι οι ξένες λέξεις δεν είναι το "σπίτι", το "τουφέκι" και το "παπούτσι", γιατί τις λέξεις αυτές τις έκανε δικές του ο λαός και γίνανε τώρα ρωμαίικες. Άμα τις πεις, θα τις καταλάβει ο καθένας κι από κει μπορείς να κρίνεις· μόνο τη δική του τη γλώσσα καταλαβαίνει ένας άνθρωπος, χωρίς νάχει ανάγκη δάσκαλο. Γλώσσα μας το λοιπόν καταστήσανε κι αυτές οι λέξεις. Άλλη είναι η ξένη γλώσσα...

Γιάννης Ψυχάρης: Το ταξίδι μου. Αθήνα (1888), σ. 176-179.

ΜΟΤΕΡ ΠΕΡΙΕΛΙΞΕΙΣ - ΜΕΤΑΤΡΟΠΙ
 ΑΝΤΙΛΙΞΕ - ΑΥΤΟΜΑΤΙΣΜΟΙ - ΚΑΥΣΤΗΡΕΣ
 ΙΑΓΥΠΗΡΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΤΑΙ ΚΑΡΑΘΩΝΑΚΗΣ

ΒΟΥΛΚΑΝΙΖΑΤΕΡ
 ΓΕΩΡ. ΖΑΒΟΥ Τηλ. 853-372

Να βρείτε και να περιγράψτε τις γενικές γνώμες του Ψυχάρη στο προηγούμενο κείμενο για:

- το ρόλο της καθαρεύουσας
- την εξέλιξη της γλώσσας
- τη διαφορά μεταξύ της μητρικής και της ξένης γλώσσας.

ΜΗΧΑΝΑΙ
 ΣΙΑΣΜΑΝ
 ΔΙΑΦΟΡΙΚΑ
 ΑΞΙΟΝΕΣ
 ΗΜΙΑΣΘΟΝΙΑ
 ΒΑΛΤΟ
 ΥΠΟΛΟΝ ΜΙΖΑΣ
 ΑΡΡΗΠΙΡΑΤΕΡ
 ΤΡΙΣΙΝΗΤΕΡ

ΟΥΓΕΙΑ
 ΜΙΤΟΝ ΤΡΑΚΤΕΡ ΚΟΜΠΡΕΣΙΣ
 ΤΗΛ. 2388

5.6. Η επιρρηματική⁵ μετοχή

Τα ρήματα συνήθως έχουν δύο μετοχές:

- τη μετοχή του ενεστώτα (ενεργητική μετοχή)
- τη μετοχή του παρακειμένου (παθητική μετοχή).

Στη σύνταξη της μετοχής έχουμε τρία είδη:

- την επιθετική⁶
- την κατηγορηματική⁷
- την επιρρηματική μετοχή.

Εδώ θα εξετάσουμε μόνο την τελευταία.

Επιρρηματική είναι πάντοτε η μετοχή του Ενεστώτα και στα ρήματα της Α' συζυγίας σχηματίζεται από το ενεστωτικό θέμα και την κατάληξη **-ΟΝΤΑΣ**, ενώ στα ρήματα της Β' συζυγίας με την κατάληξη **-ΩΝΤΑΣ**. Η επιρρηματική μετοχή δεν κλίνεται.

Στην πρώτη συζυγία η μετοχή τονίζεται στο θέμα ενώ στη Β' συζυγία τονίζεται το **-Ω-** της κατάληξης της μετοχής.

Α' συζυγία		Β' συζυγία			
γράφω	-	γράφοντας	αγαπώ	-	αγαπώντας
ετοιμάζω	-	ετοιμάζοντας	ωφελώ	-	ωφελώντας

Η επιρρηματική μετοχή εκφράζει διαφορετικές επιρρηματικές σχέσεις:
Η μετοχή στην πρόταση:

Δουλεύοντας κερδίζει λεφτά.

Μπορεί να εκφράζει τις εξής σημασίες:

- χρόνο: όταν δουλεύει, κερδίζει λεφτά
- τρόπο: με το να δουλεύει, κερδίζει λεφτά
- υπόθεση: αν δουλεύει, κερδίζει λεφτά
- αιτία: επειδή δουλεύει, κερδίζει λεφτά

⁵ επιρρηματικός, -ή, -ό - adverbial

⁶ επιθετικός, -ή, -ό - adjektivisch, angriffslustig

⁷ κατηγορηματικός, -ή, -ό - prädikativ, attributiv, kategorisch

Για την άρνηση της μετοχής χρησιμοποιείται το μόριο **μη(ν)**:

Μη δουλεύοντας δεν θα κερδίζει και λεφτά.

Η χρήση των αντωνυμιών⁸ με τη μετοχή γίνεται ως εξής:

Ψάχνοντας **το βιβλίο** βρήκα το μολύβι μου.

Ψάχνοντας **αυτό** βρήκα το μολύβι μου.

Ψάχνοντάς **το** βρήκα το μολύβι μου.

Συγκρίνετε τη γερμανική μετοχή με την ελληνική κατά σχηματισμό, χρήση και άρνηση.

Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με επιρρηματικές μετοχές.

1. _____ (μελετώ) τα τεκμήρια κατάλαβε την τάση του προβλήματος.
2. Τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά τα έμαθε _____ (βρίζω) και χωρίς όρεξη.
3. _____ (αναφέρω) τους αρχαίους τύπους τα λεξικά κάνουν δυσκολότερη για μας την ελληνική γλώσσα.
4. Τους τρόμαξε πολύ _____ (πιροβολώ) με το τουφέκι του.
5. Δεν μπόρεσα να ξεθυμώσω _____ (ακούω) τον να μιλάει _____ (κοπανίζω) πάλι ψευτιές.
6. _____ (υποτάσσω) στις ιδέες του όλη τη φαμίλια, την ξανάφερε στην πατρίδα του.
7. _____ (βοηθάω) σ' αυτήν την υπόθεση σταδιοδρόμησε γρήγορα.
8. Σ' αυτό το μυθιστόρημα βρίσκει το δικό του στυλ _____ (απελευθερώνω) τη γλώσσα από τους βιασμούς της καθαρεύουσας και _____ (δείχνω) τις ιδιομορφίες της δημοτικής.
9. _____ (δημοσιεύω) κείμενα και εικόνες πέτυχε να κάνει σωστή εξιστόρηση της εποχής του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου.
10. _____ (κλείνω) ο επιστήμονας ευχαρίστησε τους γλωσσολόγους που είχαν πάρει μέρος στο συνέδριο.

⁸ η αντωνυμία – das Pronomen

Βάλτε τις επιρρηματικές μετοχές στη θέση των ρημάτων.

1. **Προσλαμβάνει** τους δημοτικούς τύπους για να **καλυτερέψει**⁹ την ελληνική γλώσσα.

Προσλαμβάνοντας τους δημοτικούς τύπους καλύτρεψε την ελληνική γλώσσα.

Προσλαμβάνει τους δημοτικούς τύπους **καλυτερεύοντας** την ελληνική γλώσσα.

2. **Απελευθερώνει** τη γλώσσα από τους τύπους της καθαρεύουσας και **αποκαλύπτει** την ομορφιά¹⁰ της ελληνικής γλώσσας.

---

3. **Ξαναρχίζει** η συζήτηση για τη δημοτική όταν **γράφει** και **δημοσιεύει** το έργο του.

---

4. **Δε μελετάνε** τους κανόνες της δημοτικής και **προτιμούν** την καθαρεύουσα.

---

5. **Διασκεδάζει**¹¹ και **μιλάει** για γραμματική.

---

⁹ καλυτερεύω

- verbessern, besser machen

¹⁰ η ομορφιά

- die Schönheit

¹¹ διασκεδάζω

- zerstreuen, sich amüsieren

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕ ΤΙΣ ΑΚΟΛΟΥΝΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ.

η **δημοκρατία**
δημοσιεύω
δημόσιος, -α, -ο

ο **λόγος**
ο γλωσσολόγος
η γλωσσολογία

η **θέση**
η υπόθεση
η πρόθεση

αγράμματος, -ης, -ο
ο συγγραφέας
γραμμένος, -ης, -ο

ξεθυμώνω
ξεχωρίζω
ξεκουράζω

ίδιος, -α, -ο
η ιδιομορφία
ο ιδιότητα

πληθαίνω
πληρώ
πληρώνω

ιστορικός, -ής, -ό
το μυθιστόρημα
η εξιστόρηση

η **κίνηση**
επικίνδυνος, -ης, -ο
ο κίνδυνος

ο **σχολαστικισμός**
απασχολημένος, -ης, -ο
η απασχόληση

περιλαμβάνω
συλλαμβάνω
προσλαμβάνω

διατηρώ
παρατηρώ
η παρατήρηση

ο δήμαρχος
ο δήμος
η δημοτική

η χρονολογία
φωνολογικός, -ής, -ό
η λογοτεχνία

η αντίθεση
η επίθεση
η προϋπόθεση

εγγεγραμμένος, -ης, -ο
ο προγραμματισμός
φωτογραφικός, -ής, -ό

ξεριζώνω
ξεσπάζω
ξεφεύγω

ιδιωτικός, -ής, -ό
ο ιδιοκτήτης
ιδιαίτερος, -ης, -ο

πληροφορώ
πληθυντικός
πληθυσμός

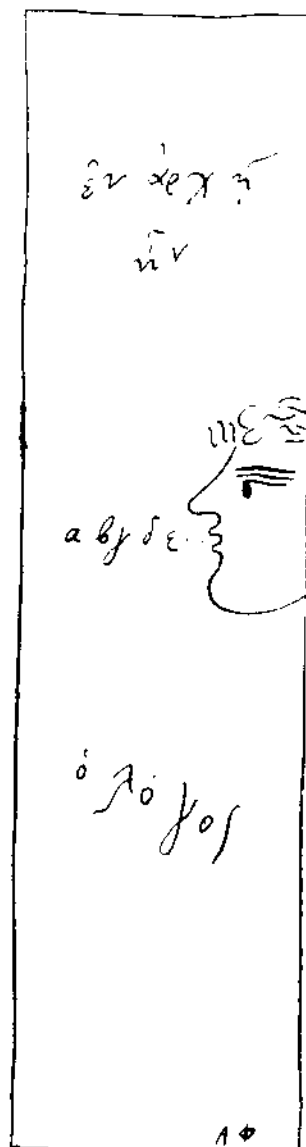
η **κοινότητα**
κοινωνικός, -ής, -ό
κοινοφελής, -ής, -ές

η **υποθήκη**
η αποθήκη
η συνθήκη

η **φορά**
η ψηφοφορία
η σταυροφορία

η **δήλωση**
η διαδήλωση
η εκδήλωση

η **στάση**
η διάσταση
η αντίσταση

5.7. Πλάνες

..... Μία πρόληψη βαθειά ριζωμένη είναι πως η γλώσσα μας δεν πρέπει να έχει ξένες λέξεις. Και στο ζήτημα αυτό έχουμε από ανατροφή μας μίαν αντίληψη όλως διόλου δική μας και μοναδική στον κόσμο. Φανταζόμαστε πως το να έχει μια γλώσσα ξένες λέξεις είναι ηθική ταπείνωση για το έθνος, είναι πράμα που βαραίνει πολύ απάνω στην εθνική αξιοπρέπεια. Είναι σα να πούμε πως το έθνος εκείνο διαλαλεί στον κόσμο την πνευματική του φτώχεια και ζητεί ελεημοσύνη.

Και ναι μεν, όσοι γνωρίζουν γλώσσες δεν μπορούν παρά να μαρτυρήσουν, ότι δεν υπάρχει γλώσσα στον κόσμο που να μην έχει ξένες λέξεις, αλλά αυτό δε μας αρκεί για να καταλάβουμε πως κάποιος φυσικός λόγος έχει το πράμα, και ότι επομένως και αυτό που βλέπουμε στη δική μας γλώσσα μπορεί να είναι κατάσταση φυσική. Όχι, απαντούμε: και αν αυτό γίνεται σε όλες τις γλώσσες του κόσμου, δε θα γίνει στη δική μας, γιατί η δική μας γλώσσα αποτελεί εξαίρεση.

Και για κακή μας τύχη βρίσκονται αλήθεια μερικά πράματα, που άμα τα εξετάσει κανείς με το φακό του στραβά εννοημένου πατριωτισμού φαίνονται να δείχνουν πως εξαίρεση πραγματικώς είναι η γλώσσα μας. Εν πρώτοις η ελληνική γλώσσα και η αρχαία και η νέα, έχει σχετικώς μεγάλη ευκολία στην παραγωγή νέων λέξεων, που λίγες άλλες γλώσσες την έχουν (η γερμανική την έχει σε μεγαλύτερο βαθμό, και όμως είναι γεμάτη από ξένες λέξεις). Ένα άλλο που σκληρότατα μας γελά σ' αυτό το ζήτημα είναι το εξής. Επειδή η επιστήμη και η φιλολογία της νέας εποχής έλαβαν την πρώτη ώθηση από τα μνημεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, πήραν μαζί και ένα σωρό όρους ελληνικούς. Όταν λοιπόν εμείς μαθαίνουμε μια ξένη γλώσσα, βρισκόμαστε μπροστά σε μερικές χιλιάδες ελληνικές λέξεις. Τέτοιο πράμα είναι λαμπρό έδαφος για παρεξήγηση: είναι ένα ωραίο αγκίστρι, όπου πιάνονται τα θερμοκέφαλα πατριωτικά ψάρια. Το συμπέρασμα το βγάζουμε απ' την ανάποδη: Αντί να σκεφτούμε ότι, όπως οι άλλοι πήραν από μας, έτσι είναι λογικό να πάρουμε κ' εμείς απ' τους άλλους, λέμε: Να λοιπόν που καμιά γλώσσα δεν έχει ύπαρξη χωρίς τη δική μας: απ' τα ψίχουλα του δικού μας

τραπεζιού θράφηκαν και μεγάλωσαν οι άλλες γλώσσες· άρα θα ήταν αντίφαση καθαρή, ύστερ' απ' αυτό να καταδεχτούμε τώρα εμείς απ' αυτές τις ίδιες γλώσσες να δανειστούμε λέξεις.

Και όμως δε χρειάζεται σοφία μεγάλη ουδέ πολλών συγγραφέων αποστήθιση, μόνο λίγο καθαρό μυαλό χρειάζεται, για να καταλάβει κανείς την ακόλουθη απλή λογική. Οι άλλες γλώσσες δεχτήκανε λέξεις ελληνικές στην επιστήμη και στη φιλολογία, επειδή η ελληνική γλώσσα υπήρξε το όργανο που μεταχειρίστηκαν για να κάνουν τα πρώτα βήματα στην επιστήμη και στη φιλολογία· όμοια κ' εμείς, σε κάθε κύκλο πραγμάτων όπου δεχτήκαμε την επίδραση άλλων εθνών, δεν μπορούμε παρά να πάρουμε και μερικές λέξεις απ' τη γλώσσα εκείνη που πρώτη έτυχε να μας γνωρίσει αυτά τα πράγματα....

Ελισαίος Γιαννίδης: Γλώσσα και ζωή. Αναλυτική μελέτη του γλωσσικού ζητήματος. Εκδόσεις "Κάλβος", Αθήνα (1908), σ. 60-62.

5.8. Ο παρατατικός των ρημάτων στην παθητική φωνή

Στον παρατατικό των ρημάτων της παθητικής φωνής υπάρχει πάλι διαφορά μεταξύ των ρημάτων της Α' και της Β' συζυγίας.

Α' συζυγία			
πιανόμουν(α) πιανόσουν(α) πιανόταν(ε) πιανόμαστε πιανόσαστε πιάνονταν(ε)			
Β' συζυγία	-άω/-άς	-ώ/-είς	-άμαι
αγαπιόμουν(α) αγαπιόσουν(α) αγαπιόταν(ε) αγαπιόμαστε αγαπιόσαστε αγαπιόνταν(ε),(-ιούνταν)	θεωρούμουν(α) θεωρούσουν(α) θεωρούνταν(ε) θεωρούμαστε θεωρούσαστε θεωρούνταν(ε)	κοιμόμουν(α) κοιμόσουν(α) κοιμόταν(ε) κοιμόμαστε κοιμόσαστε κοιμόνταν(ε)	

Προσέξτε: Στον προφορικό λόγο συναντούμε και τις καταλήξεις:
-μασταν αντί **-μαστε** και **-σασταν** αντί **-σαστε**.

Μπροστά από τις τελικές συλλαβές υπάρχουν φωνήεντα που εξαρτιούνται¹² πάλι από την κατηγορία των ρημάτων:

Α' συζυγία: -ό-.

Β' συζυγία: -ιό-, -ού-, -ό-.

Βάλτε από τον ενικό αριθμό στον πληθυντικό και αντίστροφα.

καταλαβαινόμουν _____

ξολοθρευόταν _____

φοβόμουν _____

συλλογιόσουν _____

μορφωνόνταν _____

προδινόμαστε _____

υποτασσόμουνα _____

διαλαλούνταν _____

διεξάγονταν _____

ρυθμιζόμουνα _____

μελετιόταν _____

φантаζόμαστε _____

κατατρεχόμαστε _____

προσλαμβανόντανε _____

πολεμιόσαστε _____

μαρτυριόταν _____

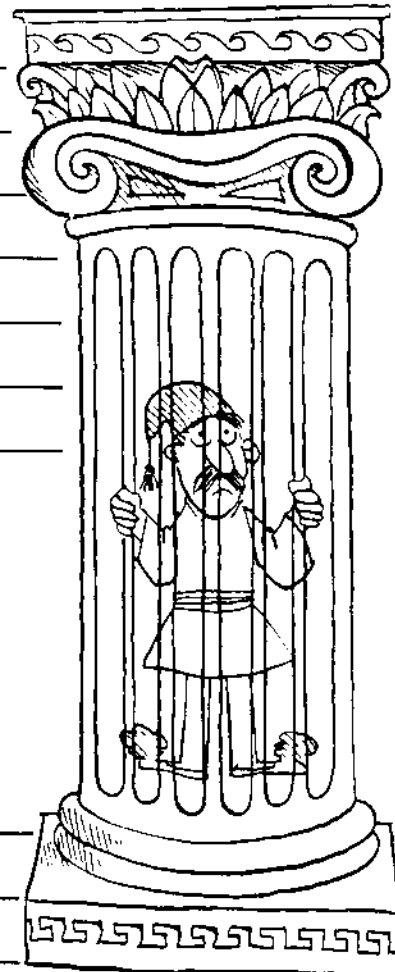
λυπόσουν _____

εφαρμοζόταν _____

καταδεχόμαστε _____

ντρεπόσουνα _____

¹² εξαρτιέμαι

— abhängig sein

συλλαμβάνονταν
απελευθερωνόμαστε
εξαρτιόνταν
καλυτερευόμαστε
χαλνιόταν
θυμόσατε
βριζόσουν
μιλιόμαστε
σφαλιόταν

Βάλτε τα ρήματα στον παρατατικό της παθητικής φωνής χωρίς ν' αλλάξετε το πρόσωπο και μετά να τα μεταφράσετε προφορικά.

αποκαλύπτει
διατηρούν
υπάγουμε
υψώνουν
κοιμάσαι
ασχολείσαι
αδειάζουν
ισιάζει
λαμβάνουν
αγωνίζονται
ξεριζώνει
χώνει
ωφελείστε
αναποδογυρίζεστε
θάβονται
εμφανίζουν
λυπάμαι
αναφερόμαστε
δημοσιεύουν
παστρεύει

κρίνουμε _____
 φιλιόμαστε _____
 φοβόσαστε _____
 εξελληνίζουν _____

Να βάλτε τα ρήματα στον παρατατικό της παθητικής φωνής.

1. Στο μάθημα _____ (μελετώ) και _____ (συζητώ) τότε μόνο κλασσικά έργα .
2. Δε _____ (θυμάμαι) πώς _____ (ονομάζω) οι πρόγονοί σου;
3. Αν και η κυκλοφορία τότε δε _____ (ρυθμίζω) υπήρχαν λιγότερα δυστυχήματα.
4. Δεν _____ (προσμένω) από την καινούργια κυβέρνηση να δώσει τέτοια ώθηση στην οικονομία.
5. Τους _____ (λυπάμαι) για την κακομοιριά τους.
6. Τους κατακτητές τους _____ (φοβάμαι) ο κόσμος για τα ανθρωποκνηγητά που κάνανε.
 — Πάλι δίνουμε Βάση!...

7. Ποτέ δεν _____ (ενδιαφέρομαι) η αστυνομία για τα τεκμήρια που της _____ (φέρνω).
8. Οι μειονότητες πάντα _____ (αδικεύομαι) και ο πολιτισμός τους _____ (υποτιμώ).
9. Στη φίρμα μας _____ (επαινώ) οι τεχνίτες για τη δουλειά τους αλλά ποτέ δεν τους _____ (δίνω) πιο πολλά λεφτά.
10. Κάθε χρόνο _____ (θάβω) πολλά φρούτα από την ΕΟΚ και το βούτυρο _____ (γίνομαι) βουνό.

Σχηματίστε προτάσεις με ρήματα στον παρατατικό της παθητικής φωνής.

ο συγγραφέας πάντα	επαινούμαι παρατηρούμαι υποτιμούμαι
οι μετανάστες	παρουσιάζομαι στο γραφείο αδικεύομαι συχνά μεταφέρομαι στην πατρίδα μου
το παλάτι πολλές φορές	χαλινιέμαι μπαλώνομαι βάφομαι
οι πόρτες της φυλακής	φωτίζομαι κλείνομαι κάθε βράδυ φυλάγομαι καλά
οι συνέπειες του σεισμού	δεν προβλέπομαι εύκολα δεν υπολογίζομαι σωστά δεν ρυθμίζομαι γρήγορα

5.9. Τα ρεμπέτικα

Ρεμπέτης είναι τουρκική λέξη, που σημαίνει άτακτος, αλανιάρης. Τα Ρεμπέτικα είναι απλά τραγούδια που τα τραγουδούν απλοί άνθρωποι. Φαίνεται να είναι ερωτικά τραγούδια έχουν όμως και κοινωνικό περιεχόμενο. Είναι έργα της κατώτερης κοινωνικής τάξης, του αστικού υποπρολεταριάτου. Φορείς του ρεμπέτικου έγιναν οι άνθρωποι που ζούσαν μαζί με άλλους σε στενό περιβάλλον: οι φυλακισμένοι, οι πρόσφυγες, οι χασικλήδες, οι φαντάροι.

Ο ρεμπέτης του τραγουδιού ζει στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα ή στο περιθώριο της κοινωνίας, συχνά στην παρανομία κι έχει ν' αντιμετωπίσει το σύνολο της κοινωνίας. Παρ' όλα αυτά τα ρεμπέτικα δεν είναι επαναστατικά τραγούδια. Η διαμαρτυρία στα κείμενα είναι σιωπηλή. Κοινωνικό μίσος δεν υπάρχει γιατί, αν και οι ρεμπέτες φαίνεται να έχουν ταξική συνείδηση, τα

τραγούδια τους αναφέρονται κυρίως σε πρόσωπα και όχι σε κοινωνικές τάξεις.

Οι αντιθέσεις είναι εγώ-εκείνοι, φτωχοί-πλούσιοι, άνδρας-γυναίκα.

Είναι τραγούδια της πόλης και δεν αναφέρουν πουθενά τους αγρότες.

Η εποχή που φάνηκε πρώτα το ρεμπέτικο τραγούδι και οι ρίζες του είναι σχετικά άγνωστη. Υποτίθεται ότι η Ερμούπολη (Σύρο), το Ναυπλιο, η παλιά Αθήνα, η Σμύρνη, η Πόλη, η Αλεξάνδρεια και η Θεσσαλονίκη είναι οι χώροι όπου γεννήθηκε το ρεμπέτικο τραγούδι και αυτό έγινε κατά το τέλος του περασμένου αιώνα.

Το ρεμπέτικο πήρε στοιχεία από άλλα τραγούδια π.χ. τους καρσιλαμάδες της Σμύρνης, τα χασάπικα της Κωνσταντινούπολης, τους αμανέδες. Πολλά απ' αυτά τα στοιχεία τα διατήρησε (π.χ. το αμάν-αμάν που ακούεται συχνά σήμερα). Το ρεμπέτικο παίρνει την τελική του μορφή γύρω στο 1920. Από κει και μετά οι ρυθμοί, η ατμόσφαιρα κι η μουσική του μορφή δε θ' αλλάξει σημαντικά ως το 1950 περίπου.

Το 1922 μετά την μικρασιατική καταστροφή και αργότερα λόγω της αστυφιλίας παρατηρούμε μεγάλη ανακατάταξη των πληθυσμών. Από τότε ως το 1950 είναι η εποχή που ακμάζει το ρεμπέτικο τραγούδι. Στην πρώτη δεκαετία επικράτησε το στυλ της Σμύρνης (Σμυρνέικο στυλ). Όργανα το σαντούρι, το βιολί και το ούτι.

Στη δεύτερη δεκαετία το ούτι έδωσε τη θέση του στο μπουζούκι και το μπαγλαμά. Είναι η εποχή του Μάρκου Βαμβακάρη. Θέμα του ρεμπέτικου τραγουδιού ήταν ο κόσμος του περιθωρίου.

Η τρίτη εποχή απ' το 1940 και μετά είναι η εποχή του Βασίλη Τσιτσάνη, που έδωσε και τα πιο καλά τραγούδια με μεγάλη επίδραση στα λαϊκά στρώματα.

Η γλώσσα των τραγουδιών είναι πολύ απλή, χωρίς σύνθετες λέξεις, με σύντομα επίθετα χωρίς υπερθετικά και με πολλές τούρκικες και αράβικες λέξεις.

Ο ρεμπέτης τραγουδάει τον πόνο του για την αδικία που του γίνεται από την κοινωνία και την κακομοιριά. Τραγουδάει τον έρωτα, τη μητρική αγάπη, τη ζωή του τεκέ και του κρασιού. Ζητάει τη φυγή σε δυο πράγματα, στο κρασί και στο χασίσι.

Το κρασί στην ταβέρνα το πίνει για να ξεχάσει όχι για να ρθει στο κέφι. Η άλλη φυγή, πιο πραγματική είναι το χασίσι και είναι πολύ στενά δεμένη με την ιστορία του ρεμπέτικου τραγουδιού.

Χασίσι κάπνιζαν όλοι οι πελάτες της ταβέρνας και του τεκέ. Απ' το 1944 και ως πριν από μερικά χρόνια το κράτος απαγόρευε κάθε τραγούδι που ανέφερε το χασίσι.

Γύρω στο 1980 παρατηρούμε να ακμάζει πάλι το ρεμπέτικο τραγούδι. Πολλοί καινούργιοι δίσκοι με παλιά γνωστά και μέχρι τότε άγνωστα τραγούδια βγήκαν στην αγορά. Γράφονται βέβαια και καινούργια ρεμπέτικα που δε βγήκαν όμως από τη ρεμπέτικη ζωή κι έτσι σπάνια πλησιάζουν την ατμόσφαιρα και την ποιότητα των παλιών ρεμπέτικων τραγουδιών.

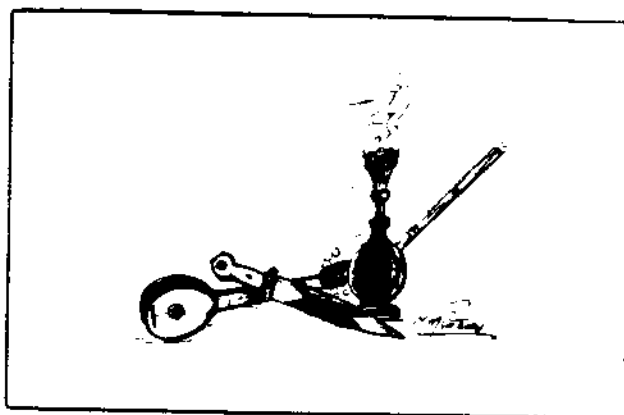
Μην κλαις

Μην κλαις και μη λυπάσαι που βραδιάζει
Εμείς που ζήσαμε φτωχοί
Του κόσμου η βροχή δε μας τρομάζει
Εμείς που ζούμε μοναχοί

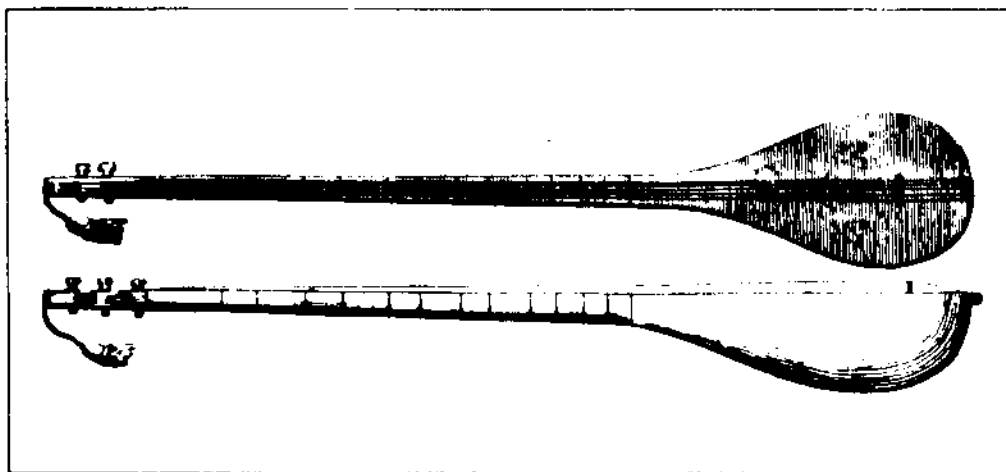
Τα σπίτια είναι χαμηλά
Σαν έρημοι στρατώνες
Τα καλοκαίρια μας μικρά
Κι ατέλειωτοι χειμώνες

Μην κλαις και μη φοβάσαι το σκοτάδι
Εμείς που ζήσαμε φτωχοί
Του κόσμου η απονιά δε μας τρομάζει
Θα έρθει και για μας μια Κυριακή

Τα σπίτια είναι χαμηλά
Σαν έρημοι στρατώνες
Τα καλοκαίρια μας μικρά
Κι ατέλειωτοι χειμώνες

Ηλίας Ανδριόπουλος: Λαϊκά προάστια. Στίχοι: Μιχάλης Μπαρμπούλης,
Τραγούδι: Σωτηρία Μπέλλου. Αθήνα 1980.

ΣΤΙΣ ΛΑΣΠΩΜΕΝΕΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ

Μεσ' στα προάστια περνούν
Βαριά λεωφορεία
Κι όταν βραδιάζει χάνεται
Ο κόσμος στη βροχή

Μεσ' στις ταβέρνες τις μικρές
Και μεσ' στη φασαρία
Μ' ένα κρασί μου ζηταγες
Να ζήσω τη ζωή

Μέσα στην πόλη τα γιαπιά
Και μεσ στα συνεργεία
Δεν έχει γέλιο και χαρά
Δεν έχει Κυριακή

Και σε θυμάμαι στις στοές
Εκεί στη Γερμανία
Να χάνονται τα νιάτα μας
Μακριά στην ξένη γη

Στις λασπωμένες γειτονιές
Και στα χαλυβουργεία
Με δάκρυ φεύγει η ζωή
Στη βάρδια, στη φωτιά

Και σε θυμάμαι δίπλα μου
Εκεί στην εξορία
Να μου μιλάς, πως έρχεται
Καλύτερη γενιά.

Ηλίας Ανδριόπουλος: Λαϊκά προάστια. Στίχοι: Μιχάλης Μπαρμπούλης,
Τραγούδι: Σωτηρία Μπέλλου. Αθήνα 1980.

Γιάννη

- Βρε καλώς τουε το Γιάννη Που μας έφερε βοτάνι.	He Jannis, schön, dich zu treffen, Du hast uns Kraut mitgebracht.
- Δεν κονόμησα να πούμε Το βοτάνι για να πιούμε.	Ich habe es nicht geschafft, weißt du, Daß wir was zu rauchen haben.
- Πάρε λίρες κι' άντε βρέστο Βαρύ πλήρωστο και φέρτο	Nimm dir Geld und suche uns was, Bezahle gut und bring es mit.
- Μες στο πόστο στη μαγκιά Δεν υπάρχει ούτε ουγκιά.	An den bekannten Treffs Gibt es nicht eine Unze.
- Φέρε, Γιάννη το βοτάνι Την ψυχή μας για να γιάνει.	Jannis, bring das Kraut mit, Daß es unsere Seele heilt.

Χαραλάμπος Μαλτέζος (Παγώνι, Αίγινα). Το τραγούδι αυτό δε γράφτηκε ποτέ σε δίσκο και είναι άγνωστο πότε παίχτηκε για πρώτη φορά.

Συννεφιασμένη Κυριακή

Συννεφιασμένη Κυριακή μοιάζεις με την καρδιά μου
Που έχει πάντα συννεφιά, Χριστέ και Παναγιά μου.

Είσαι μια μέρα σαν κι' αυτή πούχασα τη χαρά μου
Συννεφιασμένη Κυριακή, ματώνεις την καρδιά μου.

Όταν σε βλέπω βροχερή, στιγμή δεν ησυχάζω
Μαύρη μου κάνεις τη ζωή και βαρυνααστενάζω.

Sonntag voller Wolken

Sonntag voller Wolken, du gleichst meinem Herzen,
Das immer Wolken hat, oh Christus und Heilige Jungfrau!

Du bist ein Tag wie jener, an dem ich meinen Frohsinn verlor,
Sonntag voller Wolken, du läßt mein Herz bluten.

Wenn ich dich so voll Regen seh, find ich nicht Ruhe einen Augenblick.
Du machst mein Leben schwarz, und meine Seufzer kommen tief.

B. Τσιτσάνης, 1943-44. (Η πρώτη εγγραφή έγινε το 1948.)

Holst, G.: Rembetika, Musik einer griechischen Subkultur. Berlin 1979, S. 126.

5.10. Η υποθετική έγκλιση

Η υποθετική έγκλιση σημαίνει κάτι που μπορεί να συμβεί με μια προϋπόθεση: υπάρχουν δύο είδη υποθετικών εγκλίσεων:

Το υποθετικό I: Σχηματίζεται από το μόριο **θα** και τον **παρατατικό**. Ο χρόνος εκφράζεται με τα συμφραζόμενα.

Το υποθετικό II: Σχηματίζεται με το **θα** και τον **υπερσυντέλικο**, και εκφράζει πάντα το παρελθόν.

Όταν χρησιμοποιείται το μόριο **αν** σε υποθετικές προτάσεις το **θα** δεν αναφέρεται πάντοτε.

Αν μου τηλεφωνούσες θα σε επισκεπτόμουνα.
Αν δεν είχε φωνάξει δεν θα τον έβλεπα.

Το υποθετικό χρησιμοποιείται και για να εκφράσουμε ευγένεια.

Θα θέλατε έναν καφέ;

Μεταφράστε τις προτάσεις.

1. Αν δε δούλευα στο χαλυβουργείο δεν θα έπιανα αυτήν την αρρώστια.
2. Αν (θα) είχες περιμένει το τράμ θα σε είχαμε συναντήσει.
3. Αν είχα το μπουζούκι ή το μπαγλαμά μου θα μπορούσα να σας παίξω κάτι.
4. Αν δεν (θα) ήταν τελειωμένο το γιατί μέχρι πέρσι τέλος Ιουλίου δε θα είχαμε ανοίξει φέτος το συνεργείο
5. Θα είχατε την ευγένεια να περιμένετε πέντε λεπτά;
6. Αν δεν (θα) είχες διψάσει δεν θα είχες μπει στον τεκέ αυτόν.
7. Αν δεν (θα) ψηφιζόταν αυτός ο καινούργιος νόμος η αστυφιλία θα αυξανόταν ακόμα.
8. Αν είχες φέρει το φακό δε θα γινόταν το δυστύχημα.
9. Θα κάνατε μια εξαίρεση για μένα;
10. Αν δε (θα) γλεντούσαμε πολύ θα ξυπνούσαμε πολύ νωρίς.

Για σου Ν. Μάρτη που
μ'έκανες από Κοπρόβαρκα...
Καλητέχνι.

Σχηματίστε προτάσεις.

θα σας τηλεφωνούσε αν

- (ξέρω) ότι είστε σπίτι
- (βρίσκω) το νούμερό σας
- δεν (ξεχνώ) το επώνυμό σας

θα μαγειρεύα και για εσένα αν

- (αδειάζω) τον τεντζερέ
- (παστρεύω) το σπίτι
- (πλένω) τα πιάτα

αν γινόταν αυτή η μεταρύθμιση

- η αστυφιλία πάλι (ακμάζω)
- (παρουσιάζομαι) μεγάλες διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες
- (ξεσπώ) αντίσταση και από τους αριστερούς κύκλους

αν δεν είχες αυτά τα προβλήματα

- (είμαι) ευτυχισμένος
- τον (μεταχειρίζομαι) διαφορετικά
- (αγοράζω) τον κομπιούτερ

δε θα μου έφταναν τα λεφτά αν

- (κάνω) μειωμένο ωράριο εργασίας
- (σταματάω) την εργασία στο χαλυβουργείο
- δε (δουλεύω) πια ανθρακωρύχος

αν (θα) σταδιοδρομούσε αυτός θα

- (γίνομαι) τύραννος
- (είμαι) εκνευριστικότερος
- δεν (καταλαβαίνω) πια τον κόσμο

Τι θα κάνατε ;

Αν είχατε πολύ καιρό;
Αν κερδίζατε στο λαχείο;
Αν σας επιβαλλόταν να φύγετε για πάντα απ' την πατρίδα σας;
Αν πηγαίνατε για πολύ καιρό στην Ελλάδα;
Αν ήσασταν Ελληνόπουλο στη Γερμανία;
Αν σας επισκεφτότανε ξαφνικά η πεθερά σας;
Αν δεν είχατε τύχη στον έρωτα;
Αν κυβερνούσατε για μια μέρα τη Γερμανία / την Ελλάδα;
Αν ήσαστε γυναίκα/άντρας;
Αν χάριζαν κάπου μπίρα και δεν ξέρατε πού;

Σχηματίστε υποθετικές προτάσεις.

τι
πώς
πότε
γιατί
μήπως
πού

θα προτιμούσατε
θα θέλατε
θα σας ήταν εύκολο

πίνω καφέ
προσλαμβάνω τον ξένο
προδίδω το μυστικό
πληρώνω την επιταγή
απαντώ στην ερώτηση
κρίνετε τη μεταρρύθμιση
υποβάλλω προτάσεις

